

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHNING O'ZBEKISTONNING BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI

Toshkent kimyo-texnologiya instituti Yangiyer filiali 4-bosqich talabasi

Ismoilova Intizor Mansurbek qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotga o'tishning O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning iqtisodiy o'sish, resurslardan samarali foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyati yoritilgan. Natijalar yashil texnologiyalar va ekologik investitsiyalarni rivojlantirish mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror iqtisodiy rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya, energiya samaradorligi, yashil investitsiyalar, ekologik barqarorlik, atrof-muhit muhofazasi, O'zbekiston.

Kirish. Bugungi kunda iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi va ekologik muammolarning keskinlashuvi dunyo mamlakatlari oldida turgan eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur muammolarni bartaraf etish hamda iqtisodiy taraqqiyotni atrof-muhitni muhofaza qilish bilan uyg'unlashtirish zarurati yashil iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishiga olib keldi. Yashil iqtisodiyot iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan bir qatorda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish va aholi farovonligini oshirishni ko'zda tutadi. Shu sababli ushbu yo'nalish bugungi kunda barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. So'nggi yillarda O'zbekistonda ham ekologik barqarorlikni ta'minlash, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish va «yashil» texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga

oshirilmoqda. Mamlakatda quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish, suv resurslaridan samarali foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash hamda uglerod chiqindilarini kamaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu chora-tadbirlar nafaqat ekologik muammolarni kamaytirishga, balki iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va investitsiyalarni jalb etishga ham xizmat qilmoqda.

Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni iqtisodiy o'sishning yangi modelini shakllantirish imkonini beradi. An'anaviy iqtisodiy rivojlanish modeli ko'proq tabiiy resurslardan intensiv foydalanishga asoslangan bo'lsa, yashil iqtisodiyot modeli innovatsiyalar, energiya tejamkor texnologiyalar va ekologik mas'uliyat tamoyillariga tayanadi. Natijada iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda atrof-muhitni muhofaza qilish va kelajak avlodlar manfaatlarini ta'minlash imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ekologik texnologiyalarni moliyalashtirish, malakali mutaxassislar tayyorlash, korxonalarda energiya samaradorligini oshirish va aholi o'rtasida ekologik madaniyatni rivojlantirish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Ushbu muammolarni samarali hal etish davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlarning hamkorligini yanada kuchaytirishni talab etadi.

Adabiyotlar sharhi. Yashil iqtisodiyot va barqaror iqtisodiy rivojlanish masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. UNEP (2011) yashil iqtisodiyotni tabiiy resurslardan samarali foydalanish, ekologik xavflarni kamaytirish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi iqtisodiy model sifatida baholaydi. Stern (2007) iqlim o'zgarishiga qarshi choralar ko'rish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil ekanligini ta'kidlaydi. Jahon banki (2024) va Osiyo taraqqiyot banki (2024) hisobotlarida yashil investitsiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda energiya samaradorligini oshirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etilgan.

O'zbekistonda esa yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, ushbu yo'nalishning mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri bo'yicha ilmiy tadqiqotlar hali yetarli darajada emas. Shu sababli mazkur maqolada yashil iqtisodiyotga o'tishning O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda yashil iqtisodiyotga o'tishning O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri iqtisodiy tahlil usullari asosida o'rganildi. Tadqiqotda rasmiy statistik ma'lumotlar, ilmiy adabiyotlar hamda Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki (ADB), BMT va O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlaridan foydalanildi. Tahlil jarayonida qiyosiy tahlil, statistik tahlil va mantiqiy umumlashtirish usullari qo'llanildi. Shuningdek, yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, energiya samaradorligi va ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri baholandi. Olingan natijalar asosida O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tishning barqaror iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni tahlil qilinib, amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Asosiy qism. Yashil iqtisodiyot — bu iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan bir qatorda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish va aholining turmush sifatini yaxshilashga qaratilgan iqtisodiy rivojlanish modelidir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP) ta'rifiga ko'ra, yashil iqtisodiyot inson farovonligini oshirish va ijtimoiy tenglikni ta'minlash bilan birga ekologik xavf va tabiiy resurslar tanqisligini kamaytirishga xizmat qiladi. An'anaviy iqtisodiyot ko'proq tabiiy resurslardan keng foydalanishga asoslangan bo'lsa, yashil iqtisodiyot energiya tejamkor texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, ekologik toza ishlab chiqarish va innovatsion yechimlarni rivojlantirishga asoslanadi. Natijada iqtisodiy o'sish bilan birga ekologik barqarorlik ham ta'minlanadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylandi. Mamlakatda energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, suv resurslaridan oqilona foydalanish hamda chiqindilarni qayta ishlash bo‘yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Quyosh va shamol elektr stansiyalarining qurilishi, energiya tejovchi texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy etish hamda sanoat korxonalarida ekologik standartlarni takomillashtirish ushbu islohotlarning muhim yo‘nalishlaridan hisoblanadi. Bundan tashqari, yashil investitsiyalarni jalb qilish va xalqaro ekologik loyihalarda faol ishtirok etish mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Yashil iqtisodiyotga o‘tish iqtisodiyotning turli sohalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, energiya resurslaridan samarali foydalanish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi. Ikkinchidan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish yoqilg‘i importiga qaramlikni kamaytiradi hamda energetik xavfsizlikni mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, yashil iqtisodiyot yangi ish o‘rinlarini yaratishga ham xizmat qiladi. Qayta tiklanuvchi energiya, ekologik qurilish, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik xizmatlar sohasining rivojlanishi aholi bandligini oshiradi. Bu esa daromadlarning ko‘payishi va ichki iste'molning o‘sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ekologik jihatdan esa atmosfera havosining ifloslanishi kamayadi, tabiiy resurslar asrab-avaylanadi va iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlarini yumshatishga erishiladi. Shu sababli yashil iqtisodiyot nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ham ta'minlaydi. Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo‘lida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim korxonalarda energiya sarfining yuqoriligi, ekologik texnologiyalarning yetarli darajada joriy etilmaganligi, moliyaviy resurslarning cheklanganligi va malakali mutaxassislar yetishmasligi ushbu yo‘nalishdagi asosiy muammolar hisoblanadi. Shuningdek, ekologik loyihalarni moliyalashtirishni kengaytirish, xususiy sektor ishtirokini

rag'batlantirish va aholining ekologik madaniyatini oshirish muhim vazifalardan biridir. Davlat tomonidan yashil investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash, soliq imtiyozlarini kengaytirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etishni rag'batlantirish orqali ushbu muammolarni bartaraf etish mumkin. O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- qayta tiklanuvchi energiya manbalariga investitsiyalar hajmini oshirish;
- energiya tejoychi texnologiyalarni barcha iqtisodiyot tarmoqlarida keng joriy etish;
- chiqindilarni saralash va qayta ishlash tizimini takomillashtirish;
- ekologik ta'lim va aholining ekologik madaniyatini rivojlantirish;
- yashil loyihalarni moliyalashtirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish;
- korxonalarda ekologik menejment tizimlarini joriy etishni rag'batlantirish.

Ushbu chora-tadbirlarning amalga oshirilishi iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshirish, tabiiy resurslardan samarali foydalanish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash hamda O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yashil iqtisodiyotga o'tish O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashning muhim omillaridan biridir. Yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish tabiiy resurslardan samarali foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya tejamkorligini oshirish va aholi farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish hamda yashil investitsiyalarni jalb etish iqtisodiy o'sishni jadallashtirish va yangi

ish o‘rinlarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligini ta‘minlashga xizmat qilmoqda. Biroq, ushbu jarayonning samaradorligini yanada oshirish uchun ekologik innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash, energiya samaradorligini kuchaytirish, yashil moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish hamda davlat va xususiy sektor hamkorligini kengaytirish zarur. Mazkur chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi O‘zbekistonning raqobatbardosh iqtisodiyotini shakllantirish, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi PF–436-son Farmoni. *2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining "Yashil iqtisodiyot"ga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida*.
2. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi. (2024). *Ekologiya va yashil iqtisodiyot bo‘yicha rasmiy ma’lumotlar*.
3. United Nations Environment Programme (UNEP). (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. Nairobi: UNEP.
4. World Bank. (2024). *World Development Indicators*. Washington, DC: World Bank.
5. Asian Development Bank (ADB). (2024). *Asian Development Outlook 2024*. Manila: Asian Development Bank.
6. United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.

7. International Energy Agency (IEA). (2024). *World Energy Outlook 2024*. Paris: IEA.
8. Stern, N. (2007). *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge University Press.
9. Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. (1989). *Blueprint for a Green Economy*. London: Earthscan Publications.